

TÜRKİYE-YUNANİSTAN İLİŞKİLERİNDE YUMUŞAMA VE SONRASI

YÜCEL ACER, DENİZ OKUMUŞ

SETA | ANALİZ

MAYIS 2023 · SAYI 388

TÜRKİYE-YUNANİSTAN İLİŞKİLERİNDE YUMUŞAMA VE SONRASI

YÜCEL ACER, DENİZ OKUMUŞ

COPYRIGHT © 2023

Bu yayının tüm hakları Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik [fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.] yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Bu yayındaki fikirler tamamen yazarına aittir ve SETA Vakfı'nın yayın politikasını yansıtmayabilir.

SETA Yayınları

ISBN: 978-625-8322-84-2

Uygulama: Said Demirtaş

Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE

Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43

34050 Eyüpsultan İstanbul TÜRKİYE

Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 410

Washington D.C., 20036 USA

Tel: 202 223 98 85 | Faks: 202 223 60 99

www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Berlin

Kronenstraße 1, 10117 Berlin GERMANY

berlin@setav.org

SETA | Brüksel

Avenue des Arts 6, 1000 Bruxelles BELGIUM

Tel: +32 2 313 39 41

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GİRİŞ	8
İLİŞKİLERİN SON İKİ YILI	8
İNSANİ DÜZEYDE ATILAN ADIMLAR	10
SİYASİ GELİŞMELER	11
TEMKİNLİ İYİMSERLİK	13
SONUÇ	15

YAZARLAR HAKKINDA

YÜCEL ACER

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden Uluslararası İlişkiler lisans derecesi, Sheffield Üniversitesi'nden (İngiltere) Uluslararası Hukuk yüksek lisans derecesi, Bristol Üniversitesi'nden (İngiltere) Uluslararası Hukuk doktora derecesi almıştır. Halen Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı'nda Milletlerarası Hukuk profesörüdür. Uzmanlık alanları uluslararası deniz hukuku, uluslararası silahlı çatışmalar hukuku ve uluslararası insan hakları hukukudur. Birçok bilimsel makalenin yanında İngiltere'de basılmış *The Aegean Maritime Disputes and International Law* (Ege Deniz Sorunları ve Uluslararası Hukuk), *Uluslararası Hukukta Saldırı Suçu, Küresel ve Bölgesel Perspektiften Türkiye'nin İltica Stratejisi* ve *Uluslararası Hukuk: Temel Ders Kitabı* isimli kitapların da yazarıdır. ABD'de Hawaii Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde doktora sonrası çalışmalar yapmış, Kara Harp Okulu, İzmir Ekonomi Üniversitesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi ve Atılım Üniversitesi'nde de dersler vermiştir.

DENİZ OKUMUŞ

Uluslararası ilişkiler alanında lisans ve yüksek lisans derecelerine sahiptir. Çalışma alanları ABD dış politikası, Türkiye-Yunanistan ilişkileri ve uluslararası güvenlik konularıdır. Halen çalışmalarını SETA'da araştırmacı olarak sürdürmektedir.

ÖZET

Bu analizde, Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde son dönemde oluşan olumlu atmosfer yapılan karşılıklı diplomatik açıklamalar üzerinden incelenmekte ve ikili ilişkilerin gelecekteki seyrine ilişkin öngörülerde bulunmaktadır.

Türkiye ve Yunanistan arasındaki uyuşmazlıkların önemli bir kısmının kaynağını Ege Denizi oluşturmaktadır. İki ülke Ege Denizi'nin adaları, deniz alanları ve hava sahasına ilişkin birbirleri ile çatışan talep ve tutumlara sahiptir. Nispeten yakın zamanlarda Ege uyuşmazlıklarının üzerine Doğu Akdeniz'de yaşanan uyuşmazlıklar da eklenirken iki ülke arasındaki gerginlik özellikle son iki yılda belirgin bir şekilde yükselmiştir.

Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı söz konusu sorunlar üzerinden yürüttüğü kara propaganda ve suçlayıcı tavrı, 2021'de tekrar başlatılan diyalog sürecinin de kesintiye uğramasına neden olmuştur. Kesinti sonrasında devam eden gergin ortam 6 Şubat 2023'te Türkiye'nin güneydoğusunda meydana gelen yıkıcı depremlere kadar sürmüştür. 6 Şubat depremlerinin hemen ardından Atina yönetiminin dostane söylemleri ve resmi ziyaretler gibi attığı somut bazı adımlar Ankara'dan da olumlu karşılık bulmuştur. Bu süreç ikili ilişkilerde bir yumuşama döneminin önünü açmıştır. Ancak söz konusu yumuşama sürecinin uzun soluklu olup olmayacağı ve esasen uyuşmazlıkların çözümünü sağlayıp sağlayamayacağı incelenmesi gereken hususlardır.

GİRİŞ

Türkiye'nin 6 Şubat depremlerinin hemen ardından ilan ettiği uluslararası yardım çağrısı, aralarında Yunanistan'ın da bulunduğu çok sayıda ülkeden olumlu karşılık bulmuştur. Ankara ile belirli konularda uzun süredir sorunlar yaşayan Atina'nın öngörülenin ötesinde destek açıklamaları hatta arama kurtarma ekipleri göndermesini de içeren somut adımları, deprem felaketinin yaşandığı ana kadar gergin seyreden ikili ilişkilerin yumuşamasına yönelik dikkat çekici bir değişime yol açmıştır.

Özellikle son iki yıldır oldukça gergin ilişkiler yaşayan Türkiye ve Yunanistan'ın, deprem sonrasında oluşan bu ılımlı ortamı, mevcut sorunların çözümünde somut ilerlemeler doğurabilecek bir sürece dönüştürebilip dönüştüremeyecekleri merak konusudur.

Bu merakın giderilmesi esasen, ılımlı mesaj ve söylemlerin ötesinde, sorunların çözümüne dair gerçekte somut adımlar atma niyetinin oluşup oluşmadığının ortaya konulması anla-

mına gelmektedir. Bu sorgulama bir bakıma, uzun süredir sorunları çözme yönünde samimi ve kararlı bir niyet taşıdığını gösteren ve samimi ve somut görüşmeler talep eden Türkiye'nin karşısında; sorunların varlığını dahi kabul etmeyen Yunanistan'ın, oyalama tavırlarının yerine sorunları çözmeye dönük gerçek bir niyet oluşturup oluşturmadığının sorgulanması anlamına gelmektedir.

İLİŞKİLERİN SON İKİ YILI

Ege Denizi'nin deniz alanları, hava sahaları ve adaları üzerinde yaşanan uyuşmazlıklar uzun bir geçmişe sahiptir. Lozan Barış Antlaşması'nın ilgili hükümlerinin yorumuna ve uygulanmasına dair görüş ayrılıklarından adalar üzerinde egemenliğe ve adaların silahsızlandırılmış-askersizleştirilmiş statülerine dair birçok sorun mevcutken; gelişen uluslararası hukuk prensiplerinin Ege Denizi'ne uygulanmasına dair farklı yaklaşımlar doğmuş, bölgenin hava ve deniz alanlarına yönelik yeni uyuşmazlıklar yaşanmaya başlanmıştır.

Lozan Antlaşması'nın 12. maddesi ile İmroz, Bozcaada ve Tavşan adaları dışında Doğu Akdeniz adaları ve özellikle Limni, Semendirek, Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya adaları üzerinde Yunan egemenliği teyit edilirken 15. madde ile On İki Adalar diye bilinen Güneydoğu Ege adaları da tek tek ismen sayılarak İtalya'ya verilmiştir. Bu adalar İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yapılan 1947 Paris Barış Antlaşması'nın 12. maddesi ile Yunanistan'a devredilmiştir. Türkiye ismen sayılmayan adaların kendisine ait olması ya da en azından hangi ülkeye ait olduklarının belirlenmesi gerektiğini savunmaktadır.

Lozan Barış Antlaşması'nın 13. maddesi, Yunanistan'a verilen adalar üzerinde hiçbir deniz üssü ve hiçbir istihkam kurulmayacağını, söz konusu adalarda Yunan Silahlı Kuvvetlerinin, silahaltına alınıp yerinde eğitilebilecek olan normal

askeri birlikle ve tüm Yunanistan topraklarındaki jandarma ve polis sayısı ile orantılı olacak bir jandarma ve polis örgütü ile sınırlı kalacağını belirtmekte, Paris Barış Antlaşması'nın 12. maddesi de söz konusu adaların silahlı kalacağı ve öyle kalacağını öngörmektedir. Buna rağmen Atina yönetiminin silahlı ve askersiz kalması gereken bu adaları 1960'lardan beri silahlandırmasına Ankara itiraz etmektedir.

Kara suları genişliği 6 mil olan Yunanistan'ın ulusal hava sahası genişliğini 10 milde tutması, adaların da ulusal hava sahası oluşturan unsurlar olması nedeni ile Atina yönetimi bu uygulaması ile Ege Denizi üzerindeki bütün hava sahasının yaklaşık yüzde 60'ını ulusal hava sahası haline getirmeye çalışıyor görünmektedir. Ankara ise bu duruma uluslararası hukuka aykırı olduğu gerekçesi ile karşı çıkmaktadır.

Deniz alanlarına dair uyuşmazlıklardan olan kara sularının muhtemel genişliği sorunu, Yunanistan'ın mevcut 6 mil genişliğindeki kara sularını 12 mile çıkarma niyetinden kaynaklanmaktadır. Türkiye esasen Ege Denizi'nin kendine has özellikleri nedeniyle hakkaniyete aykırı bir durum oluşturacağı gerekçesi ile bu muhtemel girişime karşı çıkmakta ve "ısrarlı itirazcı" olduğunu belirtmektedir. Deniz alanlarına dair diğer önemli bir sorun ise Ege Denizi'nde kıta sahanlığı sınırının güzergahı konusunda 1970'lerin başından beri yaşanan sınır uyuşmazlığıdır.

Ege kıta sahanlığı sınırlandırılması sorununa benzer bir sorun yakın dönemde Doğu Akdeniz'de yaşanmaya başlanmıştır. İki taraf bu bölgede kıta sahanlıklarını ayıracak sınır üzerinde de uzlaşamadıklarını açıkça gösterirken Girit Adası'nın doğusu ve güneyinde diğer ülkeler tarafından tanınmayan sınırlandırma antlaşmaları yapmıştır. Türkiye, Libya ile 27 Kasım 2019'da "Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası" nı (Türkiye-Libya sınırlandırma antlaşması) imzalarken Yunanistan ise 6

Ağustos 2020'de Mısır ile "Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırma Antlaşması" nı (Yunanistan-Mısır sınırlandırma antlaşması) yapmıştır.

Doğu Akdeniz'de yaşanan sınırlandırma gerilimi 2021'de belirgin bir şekilde azaltılmışken iki ülke özellikle Nisan 2022'den bu yana bu kez daha çok Ege sorunlarını merkez alan sert söylem ve eylemlerle yeni bir gerilimli ilişkiler dönemine girmiştir. Yunanistan'ın silahlı-askersiz kalması gereken adaları açıkça silahlandırmayı sürdürmesinin yanı sıra Türkiye'yi hedef alan "hukuksuz", "yayılmacı" ve "saldırgan" gibi sert ve kimi zaman itham edici açıklamalar yapması gerilimi daha da tırmandırmıştır.

Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde 6 Şubat depremleri sonrasında fark edilir bir yumuşama yaşanmaya başlanmıştır.

Söz konusu gerilim devam ederken Yunanistan geçtiğimiz aylarda potansiyel olarak iki taraf arasındaki mevcut gerilimi daha da ağırlaştırabilecek Girit Adası merkezli bazı muhtemel girişimler açıklamıştır. Bu bağlamda ilk olarak Girit Adası'nın kara sularını 12 mile çıkarma niyetine dair beyanlar yapılmış, ikinci olarak da Girit'in güneybatısında hidrokarbon kaynakları (petrol ve doğal gaz) arama faaliyetleri başlatılmıştır.

Bu gergin süreçte Türkiye'deki 6 Şubat depremleri sonrasında ise fark edilir bir yumuşama yaşanmaya başlanmıştır. İki ülke de genel seçim süreçlerinde olmalarına rağmen birbirlerine karşı söylemleri oldukça dostane ve yumuşak bir nitelik kazanmıştır. Ancak bu ılımlı söylemlerin ötesinde çözüm bekleyen çok sayıda önemli soruna dair somut adımlar atma niyetinin oluşup oluşmadığının ortaya konulması ve bu yönde bir süreç başlatılıp başlatılmayacağı meselesi esasen merak konusudur.

İNSANİ DÜZEYDE ATILAN ADIMLAR

İkili ilişkilerdeki durumlar tam da böyle iken 6 Şubat'ta Türkiye'nin güneydoğusunda yaşanan ağır deprem felaketinin hemen akabinde, Yunanistan Cumhurbaşkanı Katerina Sakelaropulu ve Başbakan Kiriakos Miçotakis, doğrudan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ı telefonla arayarak taziyelerini iletmışler, arama kurtarma ekiplerinin gönderilmesi de dahil olmak üzere tüm güçleriyle Türkiye'nin yanında olduklarını ifade etmişlerdir.¹

Atina yönetiminin deprem felaketine ilişkin söylemsel düzeydeki bu görünür desteği daha çok Dışişleri Bakanı Nikos Dendias aracılığıyla iletilmiştir. Dışişleri Bakanı Dendias iki ülke arasındaki temel sorun alanlarına atıf yapmakla birlikte "Biz komşuyuz, geçmişimiz var ve geleceğimiz de olacak"² ifadeleri de dahil olmak üzere insani düzeyde çok sayıda ılımlı açıklama yapmıştır. Nitekim Dendias deprem bölgesini ziyaret eden ilk Avrupalı dışişleri bakanlarından da biri olmuş ve ziyaret sırasında mevkidaşı Mevlüt Çavuşoğlu ile yaptıkları ortak açıklamada "Türkiye ve Yunanistan ilişkilerini yumuşatmak için bir depremi daha beklememeli"³ ifadesi ikili ilişkilerin geleceğine yönelik olumlu bir beklenti oluşturmuştur.

1 "Dünyadan Türkiye'ye Taziye ve Destek Mesajları", Anadolu Ajansı, 7 Şubat 2023; "Yunanistan Cumhurbaşkanı Katerina Sakelaropulu ve Yunanistan Başbakanı Kiriakos Miçotakis ile Telefon Görüşmeleri", T.C. Cumhurbaşkanlığı, 6 Şubat 2023, <https://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari/365/142771/yunanistan-cumhurbaskani-katerina-sakelaropulu-ve-yunanistan-basbakani-kiryakos-micotakis-ile-telefon-gorushmeleri>, (Erişim tarihi: 6 Mayıs 2023).

2 "Minister of Foreign Affairs Nikos Dendias' Statement to Journalists at the Beginning of His Visit to Argentina", Yunanistan Dışişleri Bakanlığı, 8 Şubat 2023, <https://www.mfa.gr/en/current-affairs/statements-speeches/minister-of-foreign-affairs-nikos-dendias-statement-to-journalists-at-the-beginning-of-his-visit-to-argentina-buenos-aires-08022022.html>, (Erişim tarihi: 8 Mayıs 2023).

3 "Dışişleri Bakanı Sayın Mevlüt Çavuşoğlu'nun Yunanistan Dışişleri Bakanı Nikos Dendias ile Yaptığı Ortak Basın Açıklaması", T.C. Dışişleri Bakanlığı, 12 Şubat 2023, <https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-nikos-dendias-ile-yaptigi-ortak-basin-aciklamasi--12-subat.tr.mfa>, (Erişim tarihi: 12 Mayıs 2023).

Deprem felaketinin hemen ardından Yunan hükümetinin ilettiği söz konusu dayanışma mesajları ve attığı somut destek adımları ikili ilişkilerde en azından söylemsel düzeyde ılımlı bir havanın oluşmasına katkı sağlamıştır. Bu iyimser hava Yunan arama kurtarma ekiplerinin (EMAK) deprem bölgesine ulaşan ilk ekiplerden biri olması ve bölgeye insani yardım gönderilmesi kararı ile somut bir adıma da dönüşmüştür.

Bu kapsamda EMAK, Türkiye'nin de katılımcı devlet sıfatıyla yer aldığı AB Sivil Koruma Mekanizması çatısı altında bölgeye ulaşmış, insani yardım gönderilmesi kararı da doğrudan Başbakan Miçotakis'in talimatıyla alınmıştır.⁴ İnsani yardımların devamlılığına ilişkin yapılan vurgu insani düzeye işaret ederken Atina Büyükelçisi Çağatay Erciyes'in EMAK genel merkezini ziyareti de diplomatik düzeydeki ılımlı havaya işaret etmiştir.

Nitekim Yunan toplumu da deprem felaketinin hemen ardından sergiledikleri dayanışma ile Türk toplumunun yanında olduklarını göstermiştir. Bu kapsamda Yunan toplumu ülke genelinde kan bağışi kampanyaları düzenlemiş, insani yardım toplama noktaları organize etmiş ve 330'dan fazla insani yardım tırını deprem bölgesine ulaştırmıştır. Bu hususta Yunan Dışişleri Bakanı Yardımcısı Miltiadis Varvitsiotis'in "Yunan yardımının ve bayrağının Türk toplumu tarafından iki ülke arasındaki anlaşmazlıklara rağmen kabul edilmesi çok önemlidir"⁵ ifadesi iki toplumun yakınlaşmasına yapılan vurgu açısından kayda değer bir husustur.

4 "Statement by the Ministry of Foreign Affairs Regarding the Provision of Humanitarian Aid from Greece to Turkey and Syria", Yunanistan Dışişleri Bakanlığı, 9 Şubat 2023, <https://www.mfa.gr/en/current-affairs/statements-speeches/statement-by-the-ministry-of-foreign-affairs-regarding-the-provision-of-humanitarian-aid-from-greece-to-turkey-and-syria-athens-09022023.html>, (Erişim tarihi: 9 Mayıs 2023).

5 "Alternate Minister of Foreign Affairs Miltiadis Varvitsiotis with Real FM 97.8 Radio Station and Journalists Nikos Hatzinikolaou and Antonis Dellatolas-Highlights", Yunanistan Dışişleri Bakanlığı, 16 Şubat 2023, <https://www.mfa.gr/en/current-affairs/statements-speeches/alternate-minister-of-foreign-affairs-miltiadis-varvitsiotis-with-real-fm-978-radio-station-and-journalists-nikos-hatzinikolaou-and-antonis-dellatolas-highlights-athens-1622023.html>, (Erişim tarihi: 16 Mayıs 2023).

GÖRSEL 1. YUNANİSTAN DIŞİŞLERİ BAKANI NIKOS DENDIAS'IN 6 ŞUBAT DEPREMLERİNİN SONRASINDA TÜRKİYE'Yİ ZİYARETİ

Kaynak: "Yunanistan Dışişleri Bakanı Afet Bölgesinde", Bloomberg HT, 12 Şubat 2023.

Diğer taraftan Türkiye de Yunanistan'da 28 Şubat 2023'te meydana gelen Tempi tren kazasında benzer bir yaklaşım göstererek "komşu" ifadesiyle Yunan toplumuna ve yönetimine taziyelerini iletmiştir.⁶ Nitekim Cumhurbaşkanı Erdoğan yıkıcı depremlerin ardından Türk-Yunan ilişkilerinin geleceğine yönelik olarak "Doğu Akdeniz ve Ege'de Yunanistan ile son dönemde oluşan havanın sorunların çözümü için bir fırsat olarak değerlendirilmesi temennimizdir"⁷ ifadeleri ile söz konusu olumlu havayı sürdürme iradesini göstermiştir.

6 "Yunanistan'da Meydana Gelen Tren Kazası Hk.", T.C. Dışişleri Bakanlığı, 1 Mart 2023, https://www.mfa.gov.tr/no_-62_-yunanistan-da-meydana-gelen-tren-kazasi-hk.tr.mfa, (Erişim tarihi: 1 Mayıs 2023).

7 "Büyükelçilerle İftar Programı'nda Yaptıkları Konuşma", T.C. Cumhurbaşkanlığı, 4 Nisan 2023, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/145581/buyukelcilerle-iftar-programi-nda-yaptiklari-konusma>, (Erişim tarihi: 4 Mayıs 2023).

SİYASİ GELİŞMELER

İki ülke arasında yakın dönemde art arda gelen felaketlerde gösterilen insani diplomasinin literatürde Türk-Yunan yakınlaşması olarak bilinen deprem diplomasisini de yeniden gündeme getirdiği söylenebilir. Taraflar arasında yürütülen deprem diplomasisinin tarafların dış politikalarında ne türden değişikliklere yol açtığı ve ilişkilerin geleceğini hangi noktaya taşıyabileceği merak edilen hususlar arasındadır. Bu hususta depremin etkisi belli oranda geçtikten sonra dahi iki taraf arasında bazı olumlu siyasi gelişmelerin yaşanmaya devam ettiği gözlemlendiğinden bunun önemini daha da artmaktadır.

Muhtemel olumlu gelişmelerden ilki 2022'de Ankara tarafından sonlandırılma kararı alınan istişari görüşmelerin Atina yönetimi tara-

findan yeniden başlatılması yönünde bir iradenin ortaya konması olabilir. Söz konusu görüşme süreci 2002’de başlayıp 2016’ya kadar sürmüş ancak 2016’da Yunan hükümeti tarafından askıya alınmıştır. 2021’de yeniden başlayan görüşmeler 2022’de Atina yönetiminin Türkiye aleyhine gerginlik oluşturan hamleleri sonucunda Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın ifadeleriyle Yunanistan’ın “samimi ve ciddi” görüşme niyeti göstermeden sürecin yeniden başlatılmayacağı kararı ile yeniden son bulmuştur.

İkili ilişkilerdeki gelişmeler ve karşılıklı açıklamalar sorunların çözümüne dair yeni bir sürecin başlama ihtimalinin mevcut olduğunu göstermektedir.

Asrın felaketi olarak ifade edilen 6 Şubat depremlerinin ardından 23 Şubat’ta Yunanistan Dışişleri Bakanı Dendias, iki ülke arasında “iyi bir iklim oluştuğu”na atıfta bulunarak söz konusu felaket sürecinin dış politikada diyalog sürecinin yeniden başlaması için kolaylaştırıcı bir rolü olduğunu belirtmiştir. Her iki ülkenin de seçime doğru gittiğini belirten Dendias “şu aşamada yapılabilecek en iyi şeyin istişari görüşmelerin yeniden başlatılması olacağı” ifadeleri ile söz konusu görüşmelerin olası geleceğinin açık sinyalini vermiştir.⁸

Türk-Yunan ilişkilerinde son dönemde öne çıkan olumlu siyasi gelişmelerden ikincisinin uluslararası platformlarda karşılıklı adaylıkları destekleme yaklaşımlarının olduğu söylenebilir. Bu hususta 20 Mart 2023’te Brüksel’de gerçek-

leştirilen Uluslararası Bağışçılar Konferansı’nın siyasi sonuçları önemlidir. Söz konusu konferansın sonunda alınan karara göre Türkiye, Yunanistan’ın Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 2025-2026 dönemi geçici üyeliğine adaylığını ve Yunanistan da Türkiye’nin Uluslararası Denizcilik Örgütü genel sekreterliğine adaylığını destekleyecektir. Uluslararası platformlardaki iş birliğine atıfta bulunan bu hamleler ikili ilişkilerde yeni somut adımların atılmasına dair beklenti oluşturmaya açısından da önemli bir husustur.

Taraflar arasında yakın dönemdeki siyasi gelişmeler açısından üçüncü olumlu gelişmenin ise ekonomi temelli diplomasi atımlarıyla ilgili olduğu görülmektedir. Bu kapsamda iki ülke dışişleri bakanları Çavuşoğlu ve Dendias arasında Nisan 2021’de Ankara’da mutabakata varılarak başlayan pozitif gündem toplantıları her iki ülkenin yaşadığı felaketlerin ardından ilerleme kaydederek ticari bağlamda yeni iş birliği alanlarının önünü açmıştır.

Bu kapsamda 22 Mart 2023’te söz konusu toplantının dördüncü turunda enerjiden turizme çeşitli alanlarda kaydedilen ilerlemenin yanı sıra bir sonraki turda imzalanması olası ilgili anlaşmaların nihai aşamaya getirilmesi için de bir çerçeve oluşturulduğu bilgisi paylaşılmıştır.⁹ Bu açıdan ticari alanda kaydedilen ilerleme, zaman zaman gerginleşen siyasi iklimin yumuşamasında bir fırsat olarak görülebileceği gibi karşılıklı ekonomik bağımlılığın geliştirilmesi de temel sorun alanlarının çözümünde kolaylaştırıcı bir rol teşkil edebilecektir.

Nitekim Dışişleri Bakanı Dendias Nisan 2023’te Yunanistan’ın ulusal yayın kuruluşuna verdiği mülakatta Atina ve Ankara’nın aralarındaki buzları eriten ilişkilerden faydalanmaları-

8 “Minister of Foreign Affairs Nikos Dendias’ Interview with ‘SKAI’ TV’s Prime-Time Newscast and Journalist Sia Kossioni”, Yunanistan Dışişleri Bakanlığı, 23 Şubat 2023, <https://www.mfa.gr/en/current-affairs/statements-speeches/minister-of-foreign-affairs-nikos-dendias-interview-with-skai-tvs-prime-time-newscast-and-journalist-sia-kossioni-23022023.html>, (Erişim tarihi: 23 Mayıs 2023).

9 “Türkiye-Yunanistan IV. Pozitif Gündem Toplantısı Ortak Açıklaması”, T.C. Dışişleri Bakanlığı, 22 Mart 2023, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-yunanistan-iv-pozitif-gundem-toplantisi-ortak-aciklamasi--22-mart-2023--ankara.tr.mfa>, (Erişim tarihi: 22 Mayıs 2023).

nın şart olduğunu vurgulamıştır.¹⁰ Türk savaş uçaklarının Ege'deki "günlük ve tehlikeli" uçuşlarının tamamen durduğunu söyleyen Dendias seçimlerin ardından üzerinde mutabık kalınmış bir tartışma çerçevesinde görüşme niyetlerini de dile getirmiştir. Hatta Atina yönetimi; Filistin, Fransa, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, İsrail, İtalya, Mısır, Ürdün ve Yunanistan'dan oluşan Doğu Akdeniz Gaz Forumu'na Türkiye'yi davet etmeye açık olduğu mesajını da vermektedir.

Ankara-Atina hattında yakın dönemde olası olumlu gelişmelerin önünü açabilecek meselelerden birinin de Türkiye'nin 2023 genel seçimleri sonuçlarına ilişkin Yunanistan'ın mevcut yönetiminin nispeten ılımlı açıklamaları olduğu söylenebilir. Bu kapsamda Miçotakis, Türkiye'de seçim sonuçları ne olursa olsun Atina'nın "dostluk eli"ni uzatacağını ve kendisinin de yeniden seçilmesi halinde Ankara ile daha iyi ilişkiler kurmayı "umduğu" nun altını çizmiştir.¹¹

Diğer taraftan Türk-Yunan ilişkilerinde yakın dönemde yakalanan bu iyimser hava her iki ülkenin de müttefiki konumunda olan Washington yönetiminin sürece olumlu katkısı ile daha ileri bir boyuta taşınabilir. Zira son döneme kadar Ankara, ABD'nin Türkiye ile Yunanistan arasında tarafsız bir politika uygulaması beklentisini dile getirmiştir.¹² Türkiye'nin bu talebi doğrultusunda ABD'nin "eşit muamele" ilkesi üzerine dayanması beklenen politikası Türk-Yunan ilişkilerinin geleceğine dair olumlu bir beklenti oluşturabilir.

Nitekim ABD'nin Atina Büyükelçisi George Tsunis, Türk-Yunan ilişkilerinde Washington'ın rolüne işaret etmiştir. Tsunis, her iki komşu ülkenin de NATO'nun önemli aktörleri arasında ol-

duğunun ve taraflar arasındaki söz konusu gerginliklerin İttifakın çıkarlarına hizmet etmeyeceğinin altını çizmiştir. Buna binaen Washington yönetiminin sorunların çözümünde diyalog çağrısına dikkat çekilmiş¹³ ve özellikle seçimlerin ardından tarafların uzlaşmalarına dönük ABD ve Almanya'nın öncülüğünde karşılıklı tavize dayanan ciddi bir girişimde bulunulacağı ifade edilmiştir.¹⁴ Nihayetinde bu durumdan Türk-Yunan ilişkilerinin önemli bir unsuru olan Washington'ın söz konusu ılımlı sürece pozitif katkı sağlayabileceği anlaşılmaktadır.

TEMKİNLİ İYİMSERLİK

Deprem felaketinin ardından oluşan ve bu analizde ele alınan ılımlı havanın halihazırda bazı somut siyasi gelişmelerin önünü açtığını söylemek mümkünken Ankara ile Atina arasındaki yumuşama sürecinin uzun süreli olup olmayacağı ve temel uyuşmazlık alanlarının çözümüne ne oranda yansıtacağı asıl merak edilen konulardır. Bu hususta belirtilen olumlu gelişmelere rağmen yumuşama sürecinin kesintiye uğrayabileceğini ve sorunların çözümüne gerçek bir katkı sağlayamayabileceğini gösteren bazı belirtilerden bahsetmek de mümkündür.

Öncelikle yumuşama döneminin kesintiye uğramasının mümkün olduğu, bunun da esasen Yunanistan'ın Türkiye'ye dönük şüpheli yaklaşımı ve güvenlik tehdidi algısının devam etmesi olduğu söylenebilir. Zira Atina'nın Ankara'ya karşı güvenlik endişelerinden kaynaklı olumsuz algısının kapsamlı bir biçimde değiştiğini söylemek mümkün görünmemektedir. Atina yönetiminden gelen ve sert olarak algılanması

10 "Sandığa Gidecek olan Yunanistan'da Gözler Türkiye'deki Seçimlerde", VOA Türkçe, 10 Mayıs 2023.

11 "The AP Interview: Mitsotakis Hopes for Better Relations with Turkey If Relected as Greek Premier", ABC News, 12 Mayıs 2023.

12 "Bakan Çavuşoğlu'ndan ABD'ye Çifte Standart Tepkisi: Kimse Yunanistan'ın Provokasyonlarından Bahsetmiyor", *Yeni Şafak*, 24 Eylül 2022.

13 Ahmet Gençtürk, "Greece, Türkiye Should Resolve Differences Through Diplomacy: US Envoy in Athens", Anadolu Ajansı, 7 Kasım 2022.

14 "Western Partners to Push for Solutions in Greek-Turkish Relations", *Ekathimerini*, 2 Mayıs 2023.

muhtemel bazı açıklamalar da bulunmakta¹⁵ ve bu açıklamalarda ilişkilerde “temkinli bir iyimserliğin” altı çizilmektedir.

Atina'nın normalleşmenin devamı için Ankara'nın “revizyonist” ve “saldırgan” eylemlerine son vermesi koşullarını sıralamaya devam etmesi, Türkiye'yi rencide edecek yaklaşımının sürdüğü anlamına gelmektedir. Bu noktada özellikle Dışişleri Bakan Yardımcısı Varvitsiotis'in Türkiye'nin iddia edilen eylemlerine devam etmesi halinde “tüm köprülerin yıkılacağı”nı belirtmesi söz konusu normalleşme sürecinin ne denli kırılma olduğunu göstermektedir. Varvitsiotis'in yanı sıra Dendias da revizyonizme karşı uzatılan “zeytin dalı” ile birlikte “kılıç taşıma hakkı”na da atıfta bulunarak tehdit olarak algılanması muhtemel açıklamalara imza atmaktadır.¹⁶

Bütün bu yaklaşımlar Türkiye'nin “rutin” kabul ettiği eylem ve faaliyetlerinin halen “saldırgan” ya da “revizyonist” olarak nitelendirilebileceğini, bunun da yumuşama sürecini sekteye uğratabileceğini söylemek mümkündür. Yunanistan, sorunlu bölgelerde Türkiye hiçbir faaliyette bulunmaz ise ancak bu durumda Türkiye'ye karşı dostane ilişki sergileyebileceği gibi bir izlenim vermektedir.

Sorunların çözümü bağlamında ise benzer bir temkinli duruş kaçınılmaz görünmektedir. İyi ve dostane ilişkiler elzem olmakla birlikte başta Yunanistan olmak üzere her iki ülkenin sorunların çözümüne dair beklenti ve yaklaşımlarında

15 “Alternate Minister of Foreign Affairs Miltiadis Varvitsiotis with Real FM 97.8 Radio Station and Journalists Nikos Hatzinikolaou and Antonis Dellatolas-Highlights”.

16 “Revisionist narratives are addressed. We have always and will continue to extend an olive branch. Of course, as a country, we also retain the right to bear a sword.” Bkz. “Minister of Foreign Affairs N. Dendias' Address at the Parliamentary Standing Committee on National Defence & Foreign Affairs' Event: ‘Greece as a Factor of Power & Stability in the SE Mediterranean. Thessaloniki in the Spotlight’”, Yunanistan Dışişleri Bakanlığı, 15 Şubat 2023, <https://www.mfa.gr/en/current-affairs/top-story/minister-of-foreign-affairs-ndendias-address-at-the-parliamentary-standing-committee-on-national-defence.html>, (Erişim tarihi: 15 Şubat 2023).

değişiklik olduğu ya da olabileceğini gösterir somut gelişmeler bulunmamaktadır.

Yunanistan'ın açıklamalarında “egemenlik hakları” konusunda tavizsiz bir politika ortaya konulmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu hususta Yunan dış politikasının temel değerleri arasında sıralanan “diyalog” ilkesine tezat bir biçimde Türkiye ile egemenlik haklarına ilişkin “diyaloga kapalı olunduğu” dahi ifade edilmektedir.¹⁷

Yunanistan'dan gelen en son mesajlar ise Atina yönetiminin tavrında ve beklentilerinde esasen bir değişiklik olmadığını göstermektedir. 26-29 Nisan 2023'te Yunanistan'da 8. Delphi Ekonomik Forumu'nda konuşan Başbakan Miçotakis Türkiye'de “Mavi Vatan” gündeminin baskın olduğunu ve bunun “bir tür eski emperyal revizyonizm” olduğunu iddia etmiştir. “Saldırgan” bir dış politikayla Türkiye ile Libya arasında tamamen yasa dışı ve coğrafya ile uyumsuz bir sınırlandırma anlaşmasının imzalandığını savunmuştur. Miçotakis ayrıca Türkiye tarafından göçün Mart 2020'den beri bir “silah olarak” kullanıldığı iddiasını da dile getirmiştir. Türkiye'nin seçimlerden sonra derin bir stratejik karar vermek zorunda olduğunu söyleyen Miçotakis “Türkiye'nin yaklaşımını değiştirmesi gerekiyor, şu anki yaklaşımı ve revizyonizmiyle korkarım ki pek iyimser olmayız” diye konuşmuştur.¹⁸

Atina yönetiminin Türkiye'nin 2023 genel seçim sonuçlarına ilişkin bazı görüşleri de sorun alanlarının uzun vadede çözümünü güçleştirecek bir görüntü vermektedir. Zira Atina yönetimi Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın yönetimindeki Türkiye'nin özellikle “Mavi Vatan”

17 “Minister of Foreign Affairs N. Dendias' Address at the Parliamentary Standing Committee on National Defence & Foreign Affairs' Event: ‘Greece as a Factor of Power & Stability in the SE Mediterranean. Thessaloniki in the Spotlight’”, “Alternate Minister of Foreign Affairs Miltiadis Varvitsiotis with Real FM 97.8 Radio Station and Journalists Nikos Hatzinikolaou and Antonis Dellatolas-Highlights”.

18 “Sandığa Gidecek olan Yunanistan'da Gözler Türkiye'deki Seçimlerde”. VOA Türkçe, 10 Mayıs 2023.

yaklaşımını ve Batı'dan bağımsız bir güç odağına dönüşme politikasını milliyetçi bir zemin üzerinden algılamakta, söz konusu anlayışın da Türk-Yunan ilişkilerinin temel dengelerini değiştirmeyeceğini öne sürmektedir.¹⁹ Bu nedendir ki “kendilerinden çok daha büyük ve saldırgan” olarak tanımladığı Türkiye’ye karşı Yunanistan’ın “caydırıcılık ve savunma yeteneklerinin güçlendirmeye devam edeceğinin” altını çizmektedir.²⁰

Türkiye’nin bakış açısında da Yunanistan’a yönelik temel algıların devam ettiği görülmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan yakın zamanda Yunan gazetesi *Kathimerini*’ye verdiği mülakatta²¹ iki devlet arasındaki ilişkilerde yeni bir dönem açmak istediğini güçlü bir şekilde vurgulamıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Yunanistan ile düşmanlıkları ve rekabetleri bir kenara bırakılabileceğini, bunların her iki ülkeye de önemli ölçüde zarar verdiğini ve bunun sürmemesi gerektiğini belirtmiştir. Ancak Cumhurbaşkanı Erdoğan “Miçotakis’e iletmek istediğiniz bir mesajınız var mı?” sorusu karşısında ise var olan olumsuz atmosferi bir kenara bırakarak gerilimi tırmandırmamayı tercih ettiğini belirtmiş ve “Miçotakis bu izlenimleri not almalı ve verdiği sözleri tutmalı” vurgusu yapmıştır. Bu vurgu, Türkiye’nin Yunanistan’dan beklentilerinde bir değişiklik olmadığını göstermesi açısından önemlidir.

19 “Athens Realistic About Day after in Ankara”, *Ekathimerini*, 16 Mayıs 2023.

20 “The AP Interview: Mitsotakis Hopes for Better Relations with Turkey If Re-elected as Greek Premier”, ABC News, 12 Mayıs 2023.

21 “Erdoğan Speaks to Kathimerini, Calls for New Era in Greece-Turkey Relations”, *Ekathimerini*, 12 Mayıs 2023.

SONUÇ

Türkiye ve Yunanistan arasında uzun süreden beri devam eden sorunlar iki ülke arasında dönem dönem yaşanan gerilimlerin esas kaynağını oluşturmaktadır. Gerilimlerin azaldığı her dönemde ise uzun yıllardır çözülemeyen sorunların çözülebileceğine dair umutlar artmaktadır.

İçinde bulunduğumuz aylarda özellikle de 6 Şubat’ta yaşanan ağır deprem felaketinden bu yana iki ülke bir kez daha ılımlı ve dostane bir döneme girmiş, yapılan karşılıklı açıklamalar bir kez daha sorunların çözümüne dair umut oluşturmuştur. Bu ılımlı dönemin ne oranda somut sonuçlar doğuracağına dair soru ise akıllarda yer etmeye devam etmektedir.

Bu analizde özetlenen gelişmeler ve karşılıklı açıklamalar sorunların çözümüne dair yeni bir sürecin başlama ihtimalinin mevcut olduğunu göstermektedir. Ancak bu umudun çok güçlü olabileceği bir aşamada bulunmadığımızı gösteren bazı belirtiler de söz konusudur. Yapılan karşılıklı açıklamalardaki temkinli ifadeler ve imalar sorunların çözümü için gerekli olan karşılıklı taviz verme yaklaşımının henüz oluşmadığını ve çözüm sürecine dair somut beklentiler için halen erken olduğunu göstermektedir.

Sorun alanlarının çözümü her iki tarafın ortaya koyacağı iradeye dayanacaktır. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın verdiği yakın tarihli mülakat aslında bu iradenin Türkiye tarafında mevcut olduğunu göstermektedir. Halihazırda somut bazı kısıtlayıcı unsurların varlığı dikkate alındığında mevcut dostane atmosferin sorunların çözümüne yol açacak bir sürece evrilmesinin mümkün olduğu ancak bunun kısa dönemde olamayacağı söylenebilir.

TÜRKİYE-YUNANİSTAN İLİŞKİLERİNDE YUMUŞAMA VE SONRASI

YÜCEL ACER, DENİZ OKUMUŞ

SETA | ANALİZ

Türkiye ve Yunanistan arasındaki uyuşmazlıkların önemli bir kısmının kaynağını Ege Denizi oluşturmaktadır. İki ülke Ege Denizi'nin adaları, deniz alanları ve hava sahasına ilişkin birbirleri ile çatışan talep ve tutumlara sahiptir. Yakın geçmişte Ege'de yaşanan uyuşmazlıkların üzerine Doğu Akdeniz'deki uyuşmazlıklar da eklenince iki ülke arasındaki ilişkilerde tansiyon özellikle son iki yılda belirgin şekilde yükselmiştir.

Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı söz konusu sorunlar üzerinden yürüttüğü kara propaganda ve benimsediği suçlayıcı tavır, 2021'de yeniden başlatılan diyalog sürecinin de kesintiye uğramasına neden olmuştur. Kesinti sonrasında devam eden gergin atmosfer 6 Şubat 2023'te Türkiye'nin güneydoğusunda meydana gelen yıkıcı depremlere kadar sürmüştür. 6 Şubat depremlerinin hemen ardından Atina yönetiminin dostane söylemleri ve Türkiye'ye gerçekleştirdiği resmi ziyaretler gibi atılan somut adımlar Ankara'dan da olumlu karşılık bulmuştur. Bu süreç ikili ilişkilerde bir yumuşama döneminin önünü açmıştır. Ancak söz konusu yumuşama sürecinin uzun soluklu olup olmayacağı ve esasen uyuşmazlıkların çözümünü sağlayıp sağlayamayacağı belirsizliğini korumaya devam eden hususlardır.

www.setav.org